

„Kasvame koos – elu võimalikkusest teismelisega“ Pille Murrik

Mess „Laps ja Pere“, Saku Suurhall, 27.09.2008

Kumb oli enne, kas kasvatamatu laps või kasvatamatu lapsevanem? Kumb neist suudab kiiremini teise närvid krussi keerata? /Iko Maran "Kuidas kasvatada lastevanemaid"/.

Kas oled märganud, et:

- traditsioonilised kasvatusviisid (millega meist on korralikud inimesed kasvanud!) tänapäeval enam ei toimi, sest noored on muutunud?
- praegused noored on iseteadlikumad?
- ajad, kus lapsed täiskasvanu autoriteeti automaatselt austasid, on paratamatult möödas?

Päeva põhitees: Teismeeaks valmistumine algab lapse sünniga.

Milliseid väljakutseid esitab tänane maailm lapsevanematele? Kas oleme nendeks valmis? Kas arvestame lapse vajadusi samavõrd kui endi omi ning suhtleme viisil, mis ei kahjusta, vaid toetab lapse/noore enesehinnangut? Kas tahame õppida uusi kasvatusmeetodeid, mis põhinevad armastusel mitte hirmul?

- Laps sünnib siia maailma n.ö. oma "kohvriga", milles on peidus tema potentsiaal: eeldused ja võimed, mis ta sündides kaasa saanud. Areng toimub pidevas vastasmõjus maailmaga. Kuidas lapse potentsiaal avalduma hakkab, oleneb tema igapäevastest kogemustest oma kasvukeskkonnas.
- Lapse käitumise aluseks on tema vajadused, kuid nende rahuldamine sõltub vanematest. Vanemate reageeringud kujundavad lapse toimetulekustrateegiaid.
- Lapse/noore mina-pilt, enesehinnang ja sotsiaalsed oskused kujunevad läbi saadavate peegelduste. Mitte kõik peegeldused pole tõe lapse kohta (inetu pardipoeg).
- Sina – keele suhtlemine ei võimalda lapsel saada selgeid peegeldusi enda kohta ega mõista vanemat. Sina- keele kasutamine probleemolukorades kahjustab lapse enesehinnangut nagu uss õuna, aeglaselt, kuid püsivalt
- Lapse arengus on igal eaperioodil oma ülesanne. Teismee põhilised arenguülesanded: kasvada ja areneda iseendaks, õppida tunnetama oma keha, õppida küpselt suhtlema mõlemast soost eakaaslastega, saavutada emotsionaalne sõltumatus oma vanematest, valmistuda elukutse omandamiseks, omandada sotsiaalne vastutus ja ühiskonnas sotsiaalselt aktsepteeritud käitumine, omandada väärtushinnangute ja eetiliste normide süsteem.
- Üle kõige vajab teismeline oma eakaaslaste aktseptsiooni. Tahtes, et vanemad tema ellu liigselt ei sekkuks, võib ta neid isegi tõrjuda. Samas on talle eluliselt tähtis, et vanemad temasse usuks.
- Vanemlik mõju sõltub suuresti teievahelisest suhtest. Hea suhte eelduseks on ärakuulamine ja mõistmine.
- Noore soovimatut käitumist ei saa muuta keegi peale tema enda, kuid vanematel on võimalus seda mõjutada. Tõenäosus selle õnnestumiseks on suurem, kui aktsepteerid teda inimesena, väldid hinnanguid ja teisi suhtlemistõkkeid, annad positiivset tagasisidet soovitud käitumise kohta ning hinnanguvaba tagasisidet vastuvõetamatu käitumise kohta.
- Ole valmis vastupanuks, aktsepteeri ja peegelda tema tundeid, vajadusi ja väärtusi – nii ehitub sild teineteiseni. Vastupanuga võitlemine vaid võimendab seda.
- Osates igapäevast keelt kasutada mitte mürgiastlana, vaid võlujõuna, aitad noorel kasvada iseendaga kontaktisolevateks, sõltumatuteks, vastutustundlikeks, enda ja eluga hakkamasaavateks – õnnelikeks inimesteks!
- Sa pead ise olema see muutus, mida sa maailmas näha tahad. (Gandhi)

Vana Indiaani lugu „Kaks hunti“

Ühel õhtul jutustas üks vana indiaanlane oma pojapojale võitlusest, mis käib inimeste sees. Ta ütles: "Mu poeg, lahing käib meis kõigis kahe hundi vahel. Üks on kuri. Selles on viha, kadedus, armukadedus, kurbus, kahetsus, ahnus, upsakus, enese haletsus, süütunne, vimm, alaväärsus, valed, kõrkus, üleolek ja ego. Teine on hea. Selles on rõõm, rahu, armastus, lootus, selgus, tagasihoidlikkus, lahkus, heatahtlikkus, empaatia, suuremeelsus, tõde, kaastunne ja usk."

Poiss mõtles öeldu üle natuke ja siis küsis vanaisalt: "Aga kumb hunt võidab?"
Vana mees vaatas mõtlikult last. "See, kumba sa rohkem toidad".

KUI SA EI SOOVI, ET TEISELINE MÕISTAKS SU PAHAMEELE PÕHJUST JA HAKKAKS NÄGEMA OMA KÄITUMISE TAGAJÄRGI, ÄRA ANNA TALLE TAGASISIDET!

Kui teismeline tuleb koju kokkulepitud ajast oluliselt hiljem, võid näiteks öelda:

"Kas nüüd on kell kümme?"

"Mis kell sa pidid tulema?"

"Kui ma infarkti saan, siis sa tead, mille pärast."

KUI TAHAD LIHTSALT TEISELISE PEAL OMA PAHAMEELT VÄLJA ELADA, SOBIVAD JÄRGMISED VIISID:

Alusta: Juba jälle... Kogu aeg... Mitte kunagi... Iga kord... Alati...

Ta saab kohe aru, et nüüd tabab teda järjekordne süüdistuste laviin ning ta lülitab end kogu jutust välja, et ellu jääda. Kes siis ikka sellise süükoormaga elada suudaks! Mõni, kes pole veel jõudnud korralikku kaitsekilpi kasvatada, võtab muidugi hinge. Võib-olla püüab edaspidi korralikumalt käituda, aga kuna soovitud käitumine on nii loomulik asi, seda enamasti ei märgata. Lapsevanemgi on ainult inimene. Ta peab tööl käima ja raha teenima, poest süüa ostma ja kodus toitu valmistama, nõusid pesema ja kodu koristama, laste õppimise järele vaatama ning... Ja vaevalt keegi teda selle eest kiidab. Ja tema lapsepõlves oli loomulik, et laps kuulas sõna ja tuli koju õigel ajal. Selliste asjade eest ei kiideta. Hea, kui ta vähemalt märkabki, et jah, mõnikord tuleb laps õigel ajal. Aga hea on ju normaalne, ega sellest pea nii palju rääkima... Aga kui miskit pahasti on, siis võtan lapse ette ja räägin suu puhtaks!

- **Süüdistista! Kritiseeri!** Sinu pärast on mul südame rütmihäired!
- **Sildista! Anna hinnanguid!** Sa oled täiesti võimatu! Isaga paras paar!
- **Võrdle teistega!** Vaata, kuidas su õde tuleb alati kokkulepitud ajal ega jää isegi hiljaks mitte!
- **Küsi!** Kas sa tõesti ei tunne kella?
- **Ähvarda!** Kui sa veel hilined, siis järgmine kord ma sind sisse ei lase, vaata siis ise, kus sa oled! Või: "Kui seda veel juhtub, et sa õigel ajal koju ei tule, ei näe sa kaks kuud mingist taskurahast undki!"
- **Moraliseeri! Õpeta! Kasuta loogikat!** Sinu vanuses inimene peaks ikka juba kella tundma! Järgmine kord hakka varem tulema või veel parem, ära nii kaugele üldse minegi! Sa saad ju aru, et meil kõigil oleks palju rahulikumat elada, kui ei oleks neid igaõhtusi tülisid sinuga!
- **Analüüsi!** Sa vist tahadki mind kasuisaga tülli ajada!
- **Keela!** Ära järgmine kord enam nii tee!
- **Ole ironiline!** Nojah, ma unustasin, et sina oled meil ju eriline, sinu kohta tavalised reeglid ei kehti!
- **Haletse!** Tänapäeval on koolipäevad nii pikad, et lastel ei jää enam muud aega õuesolemiseks, kui öösel!

Ükski neist igapäevastest pöördumisviisidest ei anna noorele teada, millist mõju tema käitumine sulle avaldab ning milliseid tundeid sinus esile kutsub. Olukorras, kus oled ärritunud, sest poja või tütre käitumine on sulle vastuvõetamatu, kuid ei väljenda seda selgelt ja ennastavalt, vaid räägid n.ö. sina-keeles, tekitab see pigem trotsi ja vastupanu ning

kahjustab noore enesehinnangut. Oled ilmselt juba kogenud, et tema käitumine sellest oluliselt paremaks ei muutu.

Kellelt on noortel õppida tasakaalukat, lugupidavat käitumist, koostööoskusi ja probleemide rahumeelset lahendamist, kui sina käitud eelpooltooduga sarnaselt?

Oma käitumise ja tunnete eesmärgipärane juhtimine, oskus näha ja tajuda olukordi ka noore inimese vaatenurgast ning analüüsida OMA käitumist kõrvalseisja positsioonilt, kuulub täiskasvanuks olemise juurde.

Sinu ja minu vahel on suhted, mida ma pean väärtuslikuks ja tahan säilitada. Siiski on kumbki meist eraldi isiksus, kellel on oma vajadused ja tõekspidamised ja me mõlemad tahame, et neid arvestataks. Kui sinu käitumine segab minu tegevust, ütlen seda sulle ausalt ja avameelselt, sest ma usun, et sa austad mind piisavalt ja muudad oma käitumist vajalikul määral. Ka sinul on õigus öelda mulle, kui minu käitumine riivab sinu enesehinnangut. Ma austan sind sedavõrd, et olen valmis sind ära kuulama ja püüan vajadusel oma käitumist muuta.

Thomas Gordoni järgi.